

Dijital Dünyada Mahremiyet, Ebeveynlik ve Çocuklar: Afyonkarahisar Örneği

Kübra GÜRAN YİĞİTBAŞI*
Serkan ÇELİK**

Öz

Tüm dünyada artan internet ve sosyal medya kullanımı sonucu çocuklar erken yaşlarda dijital dünya ile tanışmaktadır. Henüz dijital okuryazarlığı olmayan ve dijital dünyanın etik ilkelerinden habersiz çocuklar, dijital platformlarda mahrem alanları ilk ihlal edilen gruplar olmaktadır. Dijital ebeveynlik dijital dünyada da çocuklara rehberlik etmek, onları riskler ve fırsatlarla ilgili bilinçlendirmeyi gerektirmektedir. Ebeveynler ve öğretmenler, çocukların dijital mahremiyetlerinin korunması ve sağlıklı dijital alışkanlıklar geliştirilmesi için çaba göstermektedir. Dünyanın birçok yerinde bu amaçla çocuklara, öğretmenlere ve ebeveynlere yönelik dijital mahremiyet eğitimleri verilmektedir. 2023 yılı içerisinde Afyonkarahisar'da okul öncesinden başlayarak lise düzeyine kadar verilen Dijital Mahremiyet Eğitimleri, çocukların dijital dünya ile kurdukları ilişkinin sağlıklı ilerlemesi için kritik bir işlevi yerine getirmektedir. Türkiye'de okullarda çok sayıda mahremiyet eğitimi yapılırsa da bu eğitimler akademik olarak bir analize tabi tutulmamıştır. Bu çalışmada, dijital mahremiyet ve dijital ebeveynlik kavramlarının detaylı olarak ele alınmasının yanında, Afyonkarahisar İl Millî Eğitim Müdürlüğü öncülüğünde gerçekleştirilen dijital mahremiyet eğitimleri betimsel analiz tekniği kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada, Afyonkarahisar'da yürütülen eğitimlerin ağırlıklı olarak ihmal, istismar, dijital mahremiyet, ailede mahremiyet ve siber zorbalık konuları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Eğitimlerde bu temaların ağırlıklı yer almasının nedeni, ailelerin ve çocukların gündelik hayatta sıklıkla karşılaştığı sorunlar olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mahremiyet, Dijital Mahremiyet, Dijital Ebeveynlik, Mahremiyet Eğitimi, Afyonkarahisar

*Doç. Dr., kubra.guran@marmara.edu.tr

**Arş. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
celik.sserkan@gmail.com

Güran Yiğitbaşı, K. & Çelik, S. (2023). Dijital Dünyada Mahremiyet, Ebeveynlik ve Çocuklar: Afyonkarahisar Örneği. TRT Akademi, 08 (19), 846-875. DOI: 10.37679/trta.1365718

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 24.09.2023

Revizyon Tarihi: 26.09.2023

Kabul Tarihi: 29.09.2023

ORCID: 0000-00002-2123-2973, 0000-0002-6012-8298

DOI: 10.37679/trta.1365718

Privacy, Parenting and Children in the Digital World: The Case of Afyonkarahisar

Kübra GÜRAN YİĞİTBAŞI
Serkan ÇELİK

Abstract

Due to the increasing use of the internet and social media worldwide, children are introduced to the digital world at an early age. Children who do not yet have digital literacy and are unaware of the ethical principles of the digital world often become the first group to have their privacy invaded on digital platforms. Digital parenting involves guiding children in the digital world and making them aware of risks and opportunities. Parents and teachers make efforts to protect children's digital privacy and promote healthy digital habits. In many parts of the world, digital privacy education is provided for children, teachers, and parents for this purpose. Digital Privacy Education, provided in Afyonkarahisar from preschool to high school levels in 2023, plays a critical role in ensuring the healthy progression of children's relationships with the digital world. Although many privacy education programs are conducted in schools in Turkey, these programs have not been academically analyzed. In this study, in addition to a detailed examination of the concepts of digital privacy and digital parenting, digital privacy education conducted under the leadership of the Afyonkarahisar Provincial Directorate of National Education was analyzed using descriptive analysis techniques. In the study, it is observed that the education conducted in Afyonkarahisar mainly focuses on neglect, abuse, digital privacy, privacy in the family, and cyberbullying. The reason for the predominance of these themes in education is that these are problems that families and children frequently encounter in their daily lives.

Keywords: Privacy, Digital Privacy, Digital Parenting, Privacy Education, Afyonkarahisar

Research Paper

Received: 24.09.2023

Revised: 26.09.2023

Accepted: 29.09.2023

1. Giriş

Mahremiyet bir anlamıyla bireylerin, ötekiler ile arasındaki sınır ve mesafeye işaret ederken bir başka anlamıyla kişisel/özel alan ile kamusal alan arasındaki ayrıma karşılık gelmektedir. Gündelik yaşamın giderek dijitalleşmesiyle birlikte, fiziksel veya mekânsal mahremiyetin alanı daralırken kişilerin mahremiyet kaygıları giderek dijital alanlara taşınmaktadır. Artık dünyanın tamamına yakını herhangi bir marka veya özellikte cep telefonu kullanmakta ve yarısından fazlası da sosyal medya platformlarından en az bir tanesinde hesap açmış bulunmaktadır. Dünyanın her yerinden ve her yaş grubundan insanın hayatlarına hızla giren bu dijital teknoloji, çeşitli platformlar veya işlevler aracılığıyla kullanıcılardan kişisel bilgi talep etmekte ve kişileri daha fazla kişisel bilgi paylaşması yönünde günden günde teşvik etmektedir.

Bu noktada ortaya çıkan dijital mahremiyet sorunu, çok erken yaşlarda bu teknolojiyle tanışan veya bu teknolojinin içine doğan yeni “dijital neslin” ve ailelerinin en temel gündemi hâline getirmiştir. Çocuklarının teknolojiyle olan ilişkileri ve çeşitli platformlarda bağımlılık düzeyinde geçirdikleri zaman konusunda ebeveynler gün geçtikçe daha çok kaygılanmaktadır. Çocukların erken yaşlarda kazandıkları teknoloji kullanma becerilerinin yanında, erken yaşlarda dijital mahremiyetlerini koruma becerileri de kazanması, birçok ebeveynin öncelikli meselesidir.

Öte yandan çocuklarına bu bağlamda rehberlik etmek yerine onları sosyal medya mecralarında popüler olmanın bir aracı, nesnesi olarak kullanan ebeveynler de dikkat çekmektedir. Üstelik çocukları dış dünyada yabancılara karşı korumanın yanı sıra artık kendi ailelerinin dijital dünyadaki ihmal ve istismarlarından korumak da eğitimin vazifesi olarak görülmektedir. İşte bu noktada kişinin maddi ve manevi varlığını korumanın en temel adımı da mahremiyetini korumakla gerçekleşir. Bu açıdan ilk olarak yetişkinlere, ebeveynlere ve çocuklar/gençlerle çalışan profesyonellere dijital alanın riskleri ve fırsatları etkin bir biçimde anlatılmalıdır. Yalnızca gençler ve çocuklar değil öncelikle çocuklarına rehberlik etmesi gereken ebeveynlerin dijital mahremiyet konusundaki farkındalıklarını yükseltmek için dijital mahremiyet eğitimleri önem arz etmektedir.

Türkiye’de ilk ortaokul ve liselerde çeşitli vesilelerle öğrencilere dijital teknolojiyi doğru kullanma ve mahremiyeti koruma eğitimleri verilmektedir. Bu konuda çok sayıda okul müdürüyle fenomenolojik yöntem kullanılarak Koçoğlu ve Avcı (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmaya göre, okul müdürlerin büyük çoğunluğu okullarda mahremiyet eğitimi verilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu çalışmaya göre, müdürlerin tamamına yakını okullarda mahremiyet eğitimini

gerekli görürken, bazı okul müdürleri öğretmenlerin, okulun veya öğrencilerin teknik/akademik eksikliklerinden dolayı bu eğitimin olumsuz sonuçlara yol açacağını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Çakır (2015) ve Türkyılmaz'ın (2014) veliler üzerinde yaptığı araştırmalarda velilerin tamamı mahremiyet eğitimi gerektiği görmüştür. Özellikle etkin bir şekilde okul öncesi dönemde kazandırılması gereken mahremiyet eğitimi okul öncesi öğretmenlerince de farklı gerekçelerle önemli görülmektedir (Çalışkan, 2019). Nitekim Duran (2018), araştırmasının sonuçlarına dayalı olarak sağlıklı bir toplum oluşturmak için mahremiyet eğitiminin özellikle öğrenciler başta olmak üzere toplumun her kesimine verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Mahremiyet eğitiminin okullarda verilmesi ve çocukların bu eğitim sonucundaki kazanımlarına dair çeşitli çalışmalar olsa da Türkiye'de herhangi bir okulda verilen mahremiyet veya dijital mahremiyet eğitimlerinin içeriğine dair bir çalışma literatürde mevcut değildir. Bu anlamda, Afyonkarahisar'da İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından yürütülen bu eğitimleri analiz etmek ve, mahremiyet eğitimlerinin içerik ve kapsamlarını Afyonkarahisar örneğinde açıklamak önemli görülmektedir.

Buradan hareketle, Afyonkarahisar'da il merkezindeki tüm okul öncesi, ilk, ortaokul ve liselerde öğrencilere, öğretmenlere ve velilere yönelik düzenlenen "Dijital Mahremiyet Eğitimi" bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Mahremiyet, dijital mahremiyet ve dijital dünyada ebeveynlik, dijital mahremiyet eğitimi gibi önemli kavramların tartışıldığı bu çalışmada, özel olarak Afyonkarahisar'da yapılan dijital mahremiyet eğitimi incelenecektir. Afyonkarahisar'da yürütülen bu eğitimler, betimsel analiz yöntemiyle incelenerek eğitimlerin içeriği, kitlesi ve kazanımları değerlendirilecektir. Çalışmada ayrıca bu seminerlerin doğrudan yürütücüsü veya takipçisi konumunda olan Afyonkarahisar İl Emniyet Müdürlüğü, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve İl Sağlık Müdürlüğü yetkilileriyle yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme gerçekleştirilmiş, görüşleri alınmış ve bu veriler çalışmada detaylı olarak analiz edilmiştir.

2. Çalışmanın Yöntemi

Afyonkarahisar'da İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve Rehberlik Araştırma Merkezi koordinatörlüğünde 2023 yılının Ocak ayı ile Mayıs ayı arasında öğretmen, öğrenci ve velilere yönelik düzenlenen Dijital Mahremiyet Eğitimi, nitel araştırma yöntemlerinin betimsel analiz ve görüşme tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Sosyal bilimlerde nitel araştırma ana hatlarıyla "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştır-

ma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Betimsel analiz tekniği ise belirli bir olgu ve olaya dair verilerin işlenmesi ve yorumlanmasıdır. Bu teknik aracılığıyla veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Eğitimi gerçekleştiren birimler ve kişilerden alınan eğitim materyalleri (sunum, video, broşür vs.) detaylı bir içerik analizine tabi tutulmuş, eğitim içerikleri tasnif edilmiş, özetlenmiş ve yorumlanmıştır. İlgili içerikler, literatürde sıklıkla vurgulanan temalar temel alınarak sınıflandırılmış ve hitap edilen kitleler için kazanımları değerlendirilmiştir. Diğer yandan, Afyonkarahisar’da bu eğitimleri gerçekleştiren veya gerçekleştirilmesine katkı sunan İl Millî Eğitim Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü ve Afyonkarahisar Devlet Hastanesi Psikiyatri Bölümü’nden ilgili ve yetkili kişilerle yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşlerine çalışmada yer verilmiştir.

3. Dijital Çağ’da Mahremiyet

Literatürde ağırlıklı olarak gizlilik kavramı ile mahremiyet eş görülmemekte ve gizlilik/mahremiyet bireylerin hangi kişisel bilgilerini başkalarına ileteceklerini kontrol etme ve hangi bilgilerinin paylaşılmasına karar verme hakları olarak tanımlanmaktadır (Rezgui, vd., 2003). Aslanyürek’e (2016, s. 14) göre mahremiyet kavramı, gizli olan ve gizli kalması gereken şeylere karşılık gelmektedir. Gizlilik kavramı genellikle bir bireyin kişisel bilgilerinin elde edildiği ve kullanıldığı koşulları kontrol etme becerisiyle ilişkilendirilmiştir. Mahremiyet, “başkalarının istenmeyen yaklaşımlarından korunma hâli” olarak da tanımlanmaktadır (Belsey ve Chadwick, 2011, s. 107).

Yüksel’e göre mahremiyet kavramı, başkaları tarafından ne kadar tanınır, bilinir ve ulaşılabilir olduğumuz ve yabancı insanların hangi ölçüde ilgisi ile dikkatinin nesnesi olduğumuzla yakın ilişkilidir (2009, s. 278). Solove (2002), mahremiyeti altı temel ilke üzerinden tanımlar: 1) yalnız kalma hakkı, 2) kişinin kendine ulaşımı sınırlandırması, 3) gizlilik, 4) kişisel bilgi üzerinde kontrol sahibi olmak, 5) baskıdan uzaklaşarak kendi otonomi ve saygınlığını kazanmış bir birey olma, 6) yakın ilişki ve samimiyet (akt: Düzgüner, 2022, ss. 20-21). Farklı disiplinlere göre mahremiyet kavramının tanımlanmasında öne çıkan noktalar değişebilse de ötekinin bakışına, görüşüne karşı olan sınır en temel noktadır. Bireyin, ötekiyle kurduğu ilişkinin sınırları, mahrem bir alanı ve mahremiyeti de göstermektedir.

Dijital Mahremiyet kavramı ise internet ve özellikle sosyal medya kullanımının günlük hayatta kullanım sıklığı ve yoğunluğunun artmasıyla sıkça karşılaşılan bir kavram olmuştur. Mobil teknolojiler, akıllı cihazlar ve bunların birlikte kullanımıyla birlikte dijital dünya hayatımızın bir parçası hâline gelmiştir. Özellikle 2000’li

yıllarda dünyaya gelen kuşak için günlük yaşamın doğal bir parçası olan akıllı teknolojiler, diğer kuşaklar için de zamanla hayatı kolaylaştıran yönleri nedeniyle vazgeçilmez olmuştur. Öte yandan, belirli bir yaştan sonra dijital dünyaya dâhil olan birey ve kuşaklar sanal dünyaya ait bilgi ve tecrübeden yoksundur. Aynı zamanda, önceki kuşaklarda dijital dünyanın sağladığı çeşitli fırsatların yanı sıra ciddi tehditlerin de bulunduğu ve söz konusu risklerden çocukları ve aileleri korumak gerektiği noktasında bir bilinç gelişmesi de zaman almıştır.

Tüm dünyada sosyal medya platformlarının yaygınlaşması sonucu bireyler, birey olmalarından önce birer “kullanıcı” (users) olmakta ve kişisel, özel, mahrem bilgilerini bu platformlar aracılığıyla mahrem alanın sınırları ötesine taşımaktadır. Bu yolla bireyler, “big data” olarak isimlendirilen ve kişilerin, kişisel verilerinin kayıt altına alındığı ve paylaşıldığı bir veri tabanına giriş yapmaktadırlar. Bu veriler kullanıcılar tarafından bilinçli olarak verilmemekte ancak belirli bir hizmet karşılığında “ikincil ürün” (by-product) olarak bu platformlar tarafından talep edilmektedir. Örneğin, bir alışveriş sitesinden ürün satın alırken, kimlik, kredi kartı, adres bilgileriniz gibi bilgiler talep edilmekte veya internet üzerinden ücretsiz olarak kullandığınız bir WEB sitesi, mail veya sosyal medya hesaplarına giriş bilgileri olarak kişisel verileriniz istenmektedir. Bu anlamda, “ikincil” olarak paylaşılan bu bilgiler, dijital mahremiyet sorunu gibi büyük bir sorunu doğurmaktadır (Soria-Comas ve Domingo-Ferrer, 2016).

4. Dijital Dünyada Mahremiyetin Dönüşümü

Günümüz insanı, fiziksel varlığı ve kimliği dışında sanal/dijital dünyada da bir varlığa ve kimliğe sahiptir. Kaldı ki, sadece bireylerin değil, politikacıların, kurumların ve ülkelerin de dijital dünyada varlığı kaçınılmaz hale gelmiştir. İçinde bulunduğumuz elektronik, dijital çağda bireylere adeta dayatılan teknolojinin dışında kalmanın durumunu Fisher (2020) şu şekilde aktarmıştır:

“Üretilen teknolojinin bizi zorladığı hayat tarzına, hız ve sayılarla ölçülen performans kültürüne, hayran ekonomisine, gözetleme kültürüne karşı çıkmamız mümkün değil. Böyle diyor gelecek endüstrisinin sözcüleri. Böylece bugünü işgal edip yönetirken, geleceğe dair ümidimizi de elimizden alıyorlar. Diyorlar ki: Eğer bir çözüm varsa zaten o çözüm de yeni bir teknoloji, yeni bir aplikasyon olarak Silikon Vadisi eliyle hizmetinize sunulacaktır (akt: Şişman, 2022, s. 164).”

İşte var olmanın kaçınılmaz olduğu, dışında kalmanın ise adeta aykırı ve anormal olarak kabul edildiği dijital dünya, son yıllarda mahremiyet ve ihlalleri üzerinden tartışılmaktadır. Dijital dünyada mahremiyet konusu çok yönlü ve çok boyutludur. Görünür olmanın ve paylaşım yapmanın adeta temel bir dürtü olarak algılan-

dığı günümüzde kullanıcılar, sosyal medya mecralarında gerçek hayatta oldukları gibi görünmektense, yeni bir kimlikle var olmak istemektedir. Bu durum özellikle mahrem olan ve olmayan ayırımında kendini göstermektedir. Zira kullanıcıların özel alana ve mahrem olana dair paylaşım yaptıkça yüksek beğeni ve takipçi alarak daha popüler olmalarının mümkün olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla kişi gerçekte olduğu kimlikle değil, beğeni alabileceği, daha çok görülebileceği, algoritmaların önerdiği içerikleri paylaşıp olduğundan farklı bir kimliğe bürünmektedir. Bu durum, ağırlıklı olarak gençlerde gerçekte olan kimlikleri ile sanal kimlikler arasındaki makas açıldıkça karmaşaya neden olabilmektedir. Dijital dünyada yüz yüze iletişim yerine ekranlar üzerinden kurulan iletişim ve sunulan sınırsız özgürlük ortamı düşüncesiyle, gerçek hayatta bir insanla muhatap olmanın gerektirdiği dikkat ve özenden uzak davranışlar kolaylıkla ortaya konabilmektedir. Bu yanılsamalar, linç ve akran zorbalığı gibi davranışları beraberinde getirmektedir. Sosyal medya mecralarının kendine özgü yönleri kullanıcıların da paylaşımlarını doğrudan etkilemektedir. Örneğin Instagram, fotoğraf ve video içeriklerin yoğun olarak paylaşıldığı bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kullanıcılar kendilerini görsel olarak ön plana çıkarmak için çeşitli filtreler ve uygulamalar kullanabilmektedir. Bu mecranın temel kullanım motivasyonu dikkat çekici ve farklı olmak, güzel görünmektir.

Tamamen gerçek-miş gibi sunulan ve yayılan paylaşımlarla, aslında hayatının bir bölümünü ya da gününün çok az bir kısmını takipçileriyle paylaşan çok takipçili fenomen hesaplar, takipçilerinde kusursuz bir beden ve kusursuz bir hayata sahip oldukları yanılsamasına neden olabilmektedir. Bu tür içeriklerin kullanıcılar tarafından yoğun şekilde tüketilmesi, insanların beden ve hayat algılarında olumsuz yönde bir bakış, kendinden ve hayatından memnuniyet duymama yönünde eğilim yaratabilmektedir. Medya içerikleri ve çeşitli mecralarda sunulan mükemmel hayatlar ve bedenler kullanıcıların ve özellikle gençlerin kendilerini beğenmemesi, yetersizlik ve mutsuzluk yönünde etkide bulunmaktadır.

“Bu filtrelerin kullanılması aslında gençlerin – her iki taraftan da- sorun yaşamasına neden oluyor. Kendini, kendi görüntülerini sürekli filtre yaparak, güzelleştirerek, fiziksel olarak mükemmel hale sokarak paylaşmak aslında kimlik gelişiminin bir parçası olan bu fiziksel görünümle ilgili kısmı karşı tarafa yanıltıcı bir şekilde aktarmaya sebep oluyor. Sanki kendi fiziksel kimliğiyle ilgili tam bir bütünleşme sağlamakta zorlanıyor genç. Çok daha mükemmel, çok daha iyiymiş gibi... Kişi kendini var olduğu haliyle sevmeyi de öğrenmeli. Mutlaka çok kusursuz olması gerekmiyor gencin ya da insanın. Ama işte sosyal medya böyle bir imkân tanıyor gençlere. Onlar da zaten bu fiziksel görünümle ilgili aşırı zihinsel uğraşları sebe-

biyle bunu yoğun bir şekilde kullanıyorlar. Şöyle düşünün, siz de diyelim 15-16 yaşında bir gençsiniz ve sürekli karşınıza çıkan görseller ciddi anlamda güzel görünen, ciddi anlamda fiziksel olarak kusursuz görünen insanlar. Dolayısıyla gençken aynaya baktığında öyle bir görüntü görmüyor gerçekte. Aslında doğallıktan uzak şeyler belki ama bu gene de gencin kafasını karıştırabilecek bir şey. “Ben yetersizim”, “ben yeteri kadar güzel değilim”, “ben yeteri kadar yakışıklı değilim”, “herkes çok güzel, herkes çok yakışıklı ama ben böyle değilim” Bu tabii ki yanlış bir beden algısı. Yanlış bir aslında olmaması gereken bir kimlik bütünleşmesine sebebiyet verebilir (Dijital Çağda Ebeveynlik Programı, 2021).”

Dijital alanda kusursuz beden algısı ve mükemmellik dışındaki bir diğer illüzyon da burada sınırsız bir özgürlük olduğu düşüncesidir. Oysa internet ortamında bir kullanıcının her adımının takip edilebildiği ve kullanıcıdan bir iz bıraktığı ve bu izlerin silinmediği bilinmelidir. Dijital ayak izi olarak da ifade edilen bu duruma göre bir kullanıcının internet ortamında yaptığı paylaşımlar, girdiği siteler, aramalar, beğeniler kaydedilerek kullanıcı hakkında bir profil oluşur. Daha sonra bu verilere göre kişiselleştirilen reklam ve içerikler kullanıcıya yansımaktadır. Kredi kartları, sosyal medya uygulamaları, bebek odaları için kullanılan güvenlik kameraları, akıllı saatler gibi çeşitli amaçlarla hayatımıza dâhil olan araç ve mecralar görüntü ve kişisel bilgilerimizle ilgili gizlilik konusunda ihlallere neden olabilmektedir.

“Sosyal medya kullanan herkes -ki bunun herhangi bir ehliyet şartı da yoktur- kullanan herkes bir veri sağlayıcısıdır esasında. Kontrolü ve denetimi olmayan veri sağlayıcısı. Paylaştığımız her şey veri olarak dönüşür. Bunlar bizim mahremiyet hakkımızla doğrudan ilgilidir. Özellikle bizim dijital dönemlerde kullandığımız bütün veriler, sağladığımız bütün veriler, paylaştığımız bütün veriler hem başka bireysel olarak başka kişilere ulaşabilmekte aynı zamanda şirketlerinde toplaması ve dağıtımına imkân sağlamaktadır. Bu konuda özellikle sosyal medya şirketlerinin veri toplaması çok mühim. Dijital dönemlerde şöyle bir kural var: “Eğer bir şey ücretsizse ücret sizsiniz.” Bu ne demek? Siz kişisel verilerinizi kullandığınız hizmetin bedeli olarak paylaşmış oluyorsunuz. Bu şirketler bu verileri kullanarak verdikleri hizmetin karşılığını da almış oluyorlar. Peki, bunları alarak ne yapıyorlar? Bu veriler daha sonra işleniyor, satılıyor, istatistikler çıkarılıyor. Buralardan şunu görebiliyoruz. Hem bireysel olarak veri dağıtıcısı ve bireyler bizim verilerimizi kullanarak kişilik haklarına dâhil olarak mahremiyet hakkımızı ihlal edebiliyor hem de kurumsal şirketler hatta idareler, yönetimler, devlet yapılarında da bizim kurumsal kimlikten bağımsız olarak şahsi verilerimiz toplanabilmek de işlenebilmekte hatta kötüye kullanabilmekte. Dolayısıyla dijital dönemler en çok öne çıkan kişilik haklarından bir tanesi veri mahremiyeti. Mahremiyet hakkının

bir bölümü olan bilgi mahremiyeti ve veri mahremiyetidir (Dijital Çağda Ebeveynlik Programı, 2021).

Öte yandan gündelik hayatta sürekli görünür olma ve içinde bulunduğu her anı paylaşma motivasyonu ve davranışı, ölünün ve hastanın mahremiyetini bile hiçe sayma noktasına gelmiştir. Özellikle ünlülerin katılacağı, popüler isimlerin cenazelerinden fotoğraf paylaşma hırsı son yıllarda giderek daha fazla dikkat ve tepki çekmektedir (Cenazede Selfie Çılgınlığı, 2023).

Görüldüğü gibi internet ve sosyal medya mecralarının varlığı gündelik hayatta pek çok ilke, kural ve algıyı dönüştürmüştür. Genel olarak fotoğraf ve video paylaşımı temeline dayanan mecralar nedeniyle geçmişte kendi bedenimiz ve hayatlarımızla ilgili başkalarının bakışına, görüşüne açık olmayan evlilik, hamilelik, doğum, ölüm, ibadet, tatil, yemek gibi birçok mahrem konu ve alan dijital dünyada mahrem olmayan hâline dönüşmüştür. Öte yandan popüler isimlerin, kullanıcıların paylaşımlarının yanı sıra popüler olmayan kullanıcıların daha aktif olarak içerik ürettiği TikTok gibi mecralarda daha izlenir olmak için aykırı, özgün olma motivasyonu olumsuz, müstehcen pek çok davranışın sergilendiği, normalleştirildiği ticarileştirildiği bilinmektedir. Sonuç olarak dijital dünyada mahrem olan, ötekinin bakışına, görmesine ve bilmesine uygun olan/olmayan sınırı bulanıklaşmış ve belirsizleşmiştir.

5. Ebeveynlik ve Dijital Mahremiyet

Ebeveyn ve çocuk iletişimi üzerine yazılmış en iyi kitaplardan biri olarak kabul edilen *Anne, Baba ve Çocuk Arasında (2020)* isimli kitabına Dr. Haim G. Ginott şu cümlelerle giriş yapmıştır:

“Hiçbir ebeveyn, sabahları çocuğunun hayatını berbat etmeyi planlayarak uyanmaz. Ne bir anne ne de bir baba, “Bugün mümkün olan her fırsatta çocuğumu azarlayayım, utandırayım ve küçük düşüreyim.” der. Tam tersine, birçok anne ve baba sabahları şunu umarak güne başlar: “Bugün, huzurlu bir gün olacak. Bağırarak, tartışarak, kavga yok.” (...) Ebeveynlik, müdahaleler gerektiren sonsuz bir küçük olaylar, periyodik çatışmalar ve ani krizler dizisidir (Ginott, 2020, s. 23).”

Ebeveynler, çocuklarını terbiye etmeyi, eleştirebilmeyi, kişisel gelişimlerini tamamlayarak onları yetiştirebilmeyi ve bir birey olarak topluma kazandırmayı amaçlar. Ebeveynler, bu amaçla çocuklarının hayatlarına sağlıklı biçimde devam edebilmeleri için onlara duygularını ifade edebilecek biçimde iletişim becerileri kazandırmaya çalışırlar. Öte yandan giderek dijitalleşen ve sanallaşan dünyada, günden güne dijital dünyanın içine bırakılan çocukların, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişim becerileri derinden etkilenmekte ve ebeveynlerin çocuklarıyla sağlık-

lı iletişim kurabilmeleri ve sürdürmeleri zorlaşmaktadır. Dijital ortamlarla erken yaşlarda tanışan çocuklar için özsaygı, narsizm, mahremiyet ve kişilik gelişimi gibi kavramlar büyük bir soruna dönüşmektedir. Son yıllarda dijitalleşme yoluyla çocukların mahremiyeti, onların sanal profillerine göre kişiselleştirilmiş reklam ve mesajlar göndermek amacıyla kişisel bilgilerini alan reklamcı ve pazarlamacı şirketler tarafından ihlal edilmektedir (Steyer, 2014, s. 27).

Dijital araçların hayatımızdaki rolünü görmezden gelmek artık gerçekçi bir tavır olarak görünmemektedir. Gerek ebeveynler gerek çocuklar için gündelik hayatta dijitalleşmekten kaçışın olmadığı temel bir gerçektir. Günümüzde dijital ebeveynlik bir ikilem yaşamaktadır; ebeveynler, bir yandan çocukların teknoloji konusunda ebeveynlere bilgi veren pozisyondaki becerisinden olumlu yönde etkilenmekte, diğer yandan bu yoğun teknoloji kullanımını korkutucu bulmaktadır. Kaiser Aile Vakfının 2010'da ve Common Sense Media'nın 2013'te yürüttüğü araştırmaların sonuçlarına göre, 0-8 yaş arası çocuklar günde 1 saat 55 dakika ekran başında kalmaktadır. 8-18 yaş aralığındaki çocuklar günde 7 saat 38 dakika sosyal medya ile baş başa kalmaktadır. 1970'te çocuklar ortalama 4 yaşından itibaren televizyon izlemeye başlarken, günümüzde 4 aylıkken televizyon izlemeye başlamaktadır. Teknoloji hızla yayılırken, teknolojinin yayılma hızı, günümüze yaklaştıkça artmakta. Örneğin, ilk kablosuz radyo 50 milyon kullanıcıya 38 yılda ulaşırken, telefon 20 yıl, televizyon 13 yıl, internet 4 yıl, Facebook 2 yıl, YouTube 1 yıl ve Angry Birds oyunu 35 günde 50 milyon kullanıcıya ulaşmıştır (Goodwin, 2019, ss. 16-17). 2023 yılına geldiğimizde ise, Dijital 2023 Raporu'na göre, dünya nüfusunun %64.4'ü yani 5.16 milyar insan internet kullanıcısı, %59.4'ü yani 4.7 milyar insan ise sosyal medya kullanıcısı. İnternet kullanıcıları 2022 yılına göre %1.9 artmış ve sosyal medya kullanıcıları ise geçen yıla oranla %3 artış göstermiştir. 2013 yılında tüm dünyada 1.7 milyar olan sosyal medya kullanıcıları, 2023 yılında 4.7 milyara ulaşmıştır. 2023 yılı itibarıyla dünya nüfusunun %95.9'u akıllı telefon kullanmaktadır. İnternet kullanımında harcanan ortalama günlük zaman 6 saat 37 dakika iken, sosyal medya kullanımı 2 saat 31 dakika olarak tespit edilmiştir. Dünyada halen Facebook en fazla kullanılan sosyal medya platformu olurken, onu Youtube, WhatsApp ve Instagram izlemektedir. Sosyal medya uygulamalarında aylık ortalama geçirilen zamana bakıldığında 23 saat 28 dakika ile TikTok ilk sırada yer alırken, onu 23 saat 9 dakika ile YouTube, 19 saat 43 dakika ile Facebook, 17 saat 20 dakika ile WhatsApp ve 12 saat ile Instagram izlemektedir. Tüm dünyada günden güne artan bu rakamlar, ebeveynler için çocuklarını dijital dünya ile buluşturmalarında daha dikkatli davranmaya sevk etmektedir (Digital Report, 2023).

Sue Palmer, bu artan teknoloji kullanımı ile ekonomik refahı eş güdümlü hale getirerek, bu teknoloji ve refahın hayatlarımıza, özellikle çocuklarımızın hayatlarına iyi şeyler getirmediğine dikkat çekmektedir. 2004 yılında bir İngiliz araştırma kurumunun verilerine göre, geçen otuz yıl içerisinde gençlerdeki davranışsal ve duygusal sorunlarda %70 oranında artış gerçekleşmiştir. Amerikan Psikoloji Birliği, günümüzden her çocuk ve gençten birinin, ruh sağlığı sorunları yaşadığını tahmin etmektedir. Palmer'e göre, bu durum insanın ilerleyişinin inanılmaz hızıyla bağlantılı, karmaşık ve kültürel bir soruna dönüşmüş durumdadır. Son yıllarda kültür, biyolojiden daha hızlı gelişerek, biyolojik şartlarımızın bu kültüre uyumunu zorlaştırmıştır. Teknoloji güdümlü kültür, özellikle çocuklar ve gençlerin biyolojik, psişik ve nörolojik becerilerine zarar vermektedir (Palmer, 2019, s. 9).

Sosyal medyanın yol açtığı bir başka sorun da "beğeni bağımlılığı"dır. Herkese açık olan beğeni sayısı, çocukların arkadaş grubu tarafından onaylanma anlamına gelmektedir. Bu durum, akranları tarafından onaylanmayı özellikle bekleyen gençlerin özgüvenlerinin kırılmasına veya patlamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla sosyal medya özellikle gençlerin duygularının kolayca dalgalanmasına ve uzun sürede duygu bozukluklarına yol açmaktadır. Aynı zamanda gençlerin, kendilerini gerçek hayatta olduklarından daha çok beğeni alacakları biçimde göstermelerine neden oluyor ve sanal ile gerçek arasındaki fark bir kişilik bozukluğuna evrilebilmektedir (Schmidt, 2020, s. 36).

Dünyanın önde gelen teknoloji şirketlerinin temel iş modeli ve kurumsal stratejileri, tüketici ve kullanıcıların daha fazla kişisel bilgisini toplamaya odaklanmak ve bunları ticari amaçla kullanabilmek için sizi daha fazla kişisel bilgi paylaşmaya ikna edebilmektedir. Bireylerin ilgi alanlarına göre kişiselleştirilmiş teklif ve reklamlar sunmak amacıyla toplanan bu veriler, dijital şirketlerin temel gelir kaynağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda teknoloji şirketlerinin mahremiyeti ihlal etmek ve olabildiğince fazla kişisel veri toplamak için temel motivasyonlarının bu gelirler olduğu açıktır. Sürekli değişen gizlilik politikaları, mahremiyeti ihlal eden ürünlerin üyelerin bilgisi dışında kullanılması ve kullanıcıların daha fazla paylaşım yapmasını ve etkileşim almasını sağlamak için mahremiyet ilkelerinin incelleştirilmesi, sosyal medya platformlarında kişilerin özel alanlarına dair sınır ve mesafelerin ihlal edilmesine yol açmaktadır. 2011 yılında yaşanan iki olay büyük teknoloji şirketlerinin, kullanıcılarının mahremiyet haklarını doğrudan ihlal etmesini gözler önüne sermektedir. 2011 yılında araştırmacılar, Apple markasının, iPhone ve iPad cihazları aracılığıyla kullanıcılarının konumları ve hareketleri ile ilgili çok sayıda verinin depolandığını ortaya koydular. Kullanıcıların seyahatleri ve hareketli konumları tespit edilerek bu doğrultuda kişiselleştirilmiş reklamların

cihazlarda görüldüğü ortaya çıkarılmıştır. Benzer şekilde, Sony markalı Play-station oyunlarında 2 milyondan fazla kullanıcının isim, adres, kredi kartı ve bilgisayar şifresi gibi bilgiler sızdırılmıştır. Bu örnekler, kullanıcıların kişisel verilerinin reklam şirketlerine satıldığı sonucuna ulaşılmasına neden olmaktadır (Steyer, 2014, ss. 65-70).

Dijitalleşen dünyanın önemli bir diğer sorunu da siber zorbalıktır. Siber zorbalık, “bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir kişi veya grubun diğerlerine yönelik düşmanlık, korkutma, tehdit, sindirme ve taciz amaçlı iletileri kasıtlı ve düzenli bir şekilde göndermesi” olarak tanımlanmaktadır (Baştürk, 2020, s. 41). Dijital ortamın giderek çeşitlenen iletişim olanakları, siber zorbalığın uygulandığı alanların da genişlemesine yol açmaktadır. Özellikle dijital platformları mahremiyet ve etik ilkeler doğrultusunda kullanmayanlar, dijital ortamda sözel ve duygusal şiddet uygulamaktadırlar. İnternette yaşanan siber zorbalık olayları, özellikle çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Akran zorbalığına göre siber zorbalık daha yıkıcıdır. Zira akran zorbalığında zorbalığa uğradığınız ortamdaki fiziksel olarak uzaklaşmanız, korunmanız mümkünken, siber zorbalık internet üzerinden gerçekleştirildiği için uzaklaşarak kendinizi kurtarmanız mümkün olamamaktadır. Ayrıca siber zorbalığın internet aracılığıyla çok daha hızla, çok daha yaygın bir kitleye ulaşabilmesi mümkündür. Bu bakımdan özellikle ergenlik döneminde cinsel içerikli yorum ve paylaşımlar, görseller, fotoğraflar arkadaşlar arasında birbirlerine zorbalık yapmak amaçlı kullanılabilen, dijital mahremiyetin en çok ihlal edildiği örnekler arasında bu tür olaylar gelmektedir.

Kontrolsüz veri paylaşımı ve izleme girişimleri karşısında çocukların kendi mahremiyetlerini koruması imkânsız hale gelebilmektedir. Yeni nesil bir “dijital nesil” veya “the app generation” olarak gelişirken, “bilgisayar çağı öncesi nesil” ile aralarındaki sosyal, duygusal ve bilişsel aralık, “gap” büyüyor. Amerikalı teknoloji yazarı Marc Prensky’nin (2001) teknolojiye aşinalık konusunda insanları ikiye ayırarak kavramsallaştırdığı “dijital yerliler” ile “dijital göçmenler” arasındaki fark günden güne artmaktadır. “Yerliler” teknolojiyi iyi kullanan ve yeni teknolojilere hızla adapte olabilen yeni nesli kast ederken, “göçmenler” teknolojiyi sonradan öğrenenler ve tam anlamıyla uyum sağlayamamış olanlara işaret etmektedir. Bu anlamda, günümüz ebeveynleri ile çocukları arasında açılan bu yerlilik-göçmenlik makasını, ebeveynler çocukları ile daha fazla “köprü kuracak” hususlarla ilgilenerek kapatmaya çalışmaktadırlar (Sayar ve Benli, 2020, s. 41; Tarhan, 2018).

Bu noktada Goodwin’in “dijital ebeveynlik” kavramı, dijital çağda ebeveynler için önemli bir yol gösterici olabilir. İlk olarak Goodwin’e göre, dijitalleşme yalnızca

çocukları dönüştürmüyor, aynı zamanda ebeveynler de dönüşmektedir. Ebeveynlerin, dijital cihazları ve platformları kullanırken yaptıkları üç hata şunlardır: 1) sharenting (paylaşan-ebeveynlik), çocukların önemli anlarını sosyal medyada aşırı paylaşmak, 2) tekno-ihmal, dijital cihazlara kendilerini kaptırıp çocuklara yeterli dikkatin verilmemesi, 3) çocukların gelişiminin her anını akıllı telefonlara kaydetme arzusundan kaynaklanan anıları kaybetme korkusundan mustarip olmak. Goodwin, teknolojinin çocuklar üzerinde erken beyin gelişimi, geleneksel gelişim aşamalarını sekteye uğratması, zararlı içeriğe maruz kalma, sağlık riskleri gibi zararlı etkilerinin yanında, yeni gelişen becerileri dengeleme, seçim yapma imkânı sunması, interaktif öğrenme, içerik yaratıcılığı, bilgiye hızlı erişim gibi potansiyel faydalarının da olduğunu hatırlatarak, çocukların ebeveynleri tarafından teknolojiden tamamen uzak tutulmasını değil bu konuda ölçülü olunmasını önermektedir. Dengeli ve ölçülü bir teknoloji kullanımını öne çıkaran Goodwin, “sağlıklı dijital alışkanlık geliştirmek” yoluyla çocukların ve ebeveynlerin teknoloji kullanımlarını “besleyici teknoloji” olarak dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Buna göre, ebeveynlerin, çocuklarının teknoloji takıntısını bağımlılık olarak görmek yerine, bunu teknolojiye ve teknolojinin aşırı kullanımına sağlıksız bir bağlanma olarak görmeleri gerekmektedir. Çocukların teknolojiye kendilerini kaptırarak çok fazla zaman geçirmesi, sürekli teknolojiyle meşgul olması, sosyallikten kaçması, yetersiz uyku, yorgun ve gergin olması, teknolojiden uzaklaştırıldığında agresif ve kaprisli tutumlar sergilemesi gibi durumlar sağlıksız bağlanmanın göstergeleridir. Özellikle çocukların dijital cihazlarla ilgilenirken akışın kesintiye uğraması, dopamin krizleri ve dil becerisi noksanlıkları nedeniyle geçirdikleri “tekno-öfke nöbetleri” ebeveynlerin çocukları üstündeki kontrollerini zayıflatmasına neden olmaktadır. Ancak burada ebeveynlerin bu ortamda yapmaları gereken “sağlıklı dijital alışkanlıklar” geliştirmeyi öncelemeleridir (Goodwin, 2019, ss. 216-35).

Ebeveynlerin, teknoloji kullanımında sağlıklı alışkanlıklara örnek olma, bir aile medya planı oluşturma ve planı uygulama aşamalarıyla aile içinde bu sağlıklı dijital alışkanlıkları geliştirmeleri gerektiği önerilmektedir. Ebeveynler, güncel hayatla ilgili kuralları teknoloji dünyasına uyarladıkça, bu dijital dünya ile çocukları arasındaki ilişkiyi kontrol etmeye yaklaşacaklardır (Uyan, 2019, s. 21). Ebeveynler, çocuklarının dijital medyayı riskleri ve fırsatlarıyla birlikte öğrenmeleri gerektiğinin, onların okuma yazmayı öğrenmeleri gerektiğinin farkında oldukları kadar farkında olmalıdırlar. Dijital medya ve dijital teknolojilerden ebeveynler de günümüzde en az çocukları kadar faydalanmaktadır. Bu noktada ebeveynlerin, çocuklarının bu dijital dünyada daha güvenli ve etik kurallara uygun bir biçimde yaşamayı öğrenmelerine öncülük etmelidirler. Çocuklara doğru yargıya varmayı,

yerinde karar almayı ve dijital sınır/mesafelerini belirlemeyi öğretmek ebeveyn ve öğretmenlerin birincil sorumluluğudur. Dijital dünya içerisinde hem ebeveynlerin hem çocukların hem de öğretmenlerin “yeni yol kurallarını” iyi bilmeleri gerekmektedir. Ebeveynlerin hem kendileri hem de çocukları için dijital dünyada geçen zamanı iyi yönetmeleri, belirli zaman dilimlerinde dijital cihaz ve interneti terk ederek “dijital detoks” yapmaları çocukların gerçeklikle daha sağlıklı bir ilişki kurmasını mümkün kılacaktır (Sayar ve Yalaz, 2019, s. 427).

Genel olarak teknoloji kullanımıyla ilgili Dinç’in hem ebeveynlere hem çocuklara uyarı ve önerileri ise şöyle sıralanabilir: amaçlı kullanım, sınırlı kullanım, sorumlu, sağlıklı, güvenli, aktif, işlevsel, faydalı, bilinçli, çevreci, yasal, dürüst ve bilgili kullanım. Anne babalar ve çocukların, teknoloji kullanırken dikkat etmesi gereken bu ilkeler, daha güvenli ve sağlıklı bir teknolojinin önünü açmada yardımcı olacaktır (Dinç, 2015, ss. 40-41).

Ebeveynlerin bu tür yeni yol kurallarını öğrenmek yerine özellikle “sharenting” yoluyla çocukların mahremiyetlerini bizzat kendilerinin ihlal ettiği dikkat çekici örnekler vardır. Avrupa’da çeşitli ülkelerde çocukların istemedikleri hâlde görüntü ve görsellerini paylaştıkları için kendi ailelerine açtıkları davalar bu konu açısından çok önemlidir. Bu örneklerden birisi Avusturya’da gerçekleşmiştir. Avusturya medyasına göre ülkenin güneyindeki Carinthia bölgesinde yaşayan genç, “Hiç utanmaları, hiç sınırları yok. Tuvalette otururken, karyolada çıplak yatarken fotoğraflarımı bile paylaşmışlar. Hayatımın her aşaması fotoğraflanmış ve kamuya açılmış” dedi. Anne-babasının, 11 yaşında olduğu 2009’dan itibaren çocukluk fotoğraflarını 700 Facebook arkadaşıyla paylaştığını, bunları silmeleri için yaptığı talepleri de reddettiklerini söyleyen genç, son çare olarak dava açtığını belirtti (Ailesini Facebook Fotoğrafları Yüzünden Mahkemeye Verdi, 2023). Fransa’da ise hukukçular yasalara göre, çocukların büyüdüklerinde ailelerine, özel hayatın gizliliğini ihlal yönünde dava açabileceklerini belirterek, ebeveynlerin, çocuklarının rızaları olmadan fotoğraflarını paylaşıp, gizlilik hakkını ihlal etmekten suçlu bulunmaları halinde, bir yıl hapis ve 45 bin euro para cezası alabilecekleri yönünde uyarıda bulunmuştur (Çocuklar, Facebook’ta Fotoğraflarını Paylaşan Ailelerine Dava Açabilir, 2023).

Buradan hareketle, yaşadığımız çağda ebeveynliğin yeni beceriler gerektirdiğini vurgulamak gerekmektedir. Zira çocukların karşısında dijital dünya tüm cazibesiyle ve erişilebilirliğiyle bulunmaktadır. Dijital Çağ’da ebeveyn olmak, çocukları fiziksel olarak dış dünyadaki risk ve tehditlerden korumakla yönlendirmenin ötesinde dijital dünyada da aynı rehberliği yapabilmeyi gerektirmektedir. Buna

karşılık, artık çocukları dışardaki yabancılardan korumanın yanı sıra çocuklarının mahremiyet ve güvenliklerini hiçe sayarak dijital dünyanın nesnesi hâline getiren ebeveynlerden de korumak da bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital ortam ve mecralarda yapılan paylaşımlarda mahremiyet noktasında nelere dikkat edilmeli, dijital medya etkili, verimli ve bilinçli bir şekilde nasıl kullanılmalı konuları anne babalar açısından büyük önem taşımaktadır. Çocuklara gerçek hayatta ve dijital dünyada mahremiyet bilincini kazandırma noktasında çocuk ve gençlerle çalışan profesyonellerin, eğitimcilerin ve ebeveynlerin bilinçlendirilmeleri, dijital dünyada sağlıklı bireyler yetiştirmenin temel adımı olarak görülmelidir.

6. Bulgular

Bu teorik zemin ışığında, Afyonkarahisar'da yürütülen Dijital Mahremiyet Eğitimleri, betimsel analize tabi tutulmuş ve öne çıkan başlıklar, tema ve içeriklere bu kısımda yer verilmiştir. Elde edilen veriler, kapsamına göre tasnif edilmiş ve içerikleri temel alınarak detaylandırılmıştır.

6.1. Öğretmenler, Aileler ve Çocuklara Dijital Mahremiyet Eğitimi: Afyonkarahisar Örneği

Toplumsal yaşamın giderek dijitalleştiği ve bireylerin erken yaşlarda dijital platformlarla yakın bir ilişki kurduğu göz önüne alındığında, çocuklar için sosyal medya kullanımı ve mahremiyet eğitimi öncelikli bir eğitim alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Son yirmi yılda gelişen teknoloji ve artan sosyal medya kullanımı ile birlikte medya, çocukların aileleri ve okuldan daha fazla zaman geçirdikleri bir öğrenme ve eğlence mekânı hâline gelmiştir. Öğrenme işleviyle medya, bilgiyi tarafsız, şeffaf ve öğretme amacı gütmek yerine 'örtük bir gerçeklik' içinde sunmayı tercih etmekte, sistematik bir öğrenme modeli sunmamakta ve öğretme amacından uzaklaşmaktadır. Medya yoluyla öğrenmenin diğer bir sorunu ise hem çocuklara sunulan içeriğin kategorizasyon eksikliği hem de belirli pedagojik ilkelerin ihmali-dir. Özellikle sosyal medya platformlarında öne çıkan içerikler, kullanıcı çocukların yaşı, düzeyi veya sosyokültürel bağlamından kopuk olarak "rastgele" bir şekilde çocuklara sunulmaktadır. Çocuklar, sosyal medyada dolaşıma sürülen bilgilerle zamansız ve plansız bir şekilde karşılaşmaktadır. Aynı zamanda, bu içerikler mahremiyet gibi çocuklar için kritik önemde olan prensiplerin dışına çıkarak ilkesel bir soruna yol açmaktadır. Bu tür platformlar çocuklar için eğlence amacıyla kullanıldığında da benzer sorunlara yol açmaktadır. Çocuklarda en temel anlamda medya okur yazarlığı ve doğru mahremiyet yönetiminin henüz yerleşmemiş olması nedeniyle, medyada çocuklara sunulan büyük veri tabanı, çocukların sağlık-

lı iletişimini ve sağlıklı öğrenmesini engellemektedir. Buna ilaveten günümüzde eğitimin ve sosyal ilişkilerin dijitalleşmesi, çocuklar için sosyal medya kullanımı ve mahremiyet eğitimlerini zorunlu hale getirmektedir (Pembecioğlu, 2022, s. 217).

Çocuklara daha doğru bir sosyal medya kullanımının öğretimi ve bu platformlarda mahremiyet kaygısının aşılması amacıyla Afyonkarahisar’da tüm okul öncesi, ilk, ortaokul ve liselerde “Dijital Mahremiyet Eğitimi” projesi kapsamında yüz yüze ve çevrim içi eğitimler yapılmaktadır. Öğretmen, öğrenci ve veli seminerleri olarak üç temel kategoride ve üç aşamada düzenlenen bu eğitimler, psikolojik danışmanlar ve alanında uzman öğretmenlerin sunumlarıyla gerçekleştirilmiştir. 2023 yılının Ocak-Mayıs ayları arasında il merkezinde yapılan ve ilerleyen zamanlarda yapılmaya devam edecek olan bu eğitimler, öğrencilerin normal okul saatleri içerisinde belirli ders saatleri seçilerek yapılmıştır. Bu eğitimlerin, öğretmen, öğrenci ve velilerden hangi kademede, kaç kişiye ve hangi içerikle yapıldığı Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3’te detaylı olarak gösterilmiştir.

Başlık	İçerik/Kazanım	Kademe	Etkinlik Saati	Katılım Mevcudu
İhmal	1.Vücudumuzu korumanın birçok yolu olduğunu öğrenir. 2.İhmalin ne anlama geldiğini öğrenir ve ihmal-istismar arasındaki farkı bilir. 3."Çocuk" kavramını bilir. 4. İhmal-istismar durumunda nasıl yardım alacağını öğrenir. 5.İhmal-istismar durumlarından bu bilgiyi ebeveynlerinden saklamaması gerektiğini öğrenir.	Okul öncesi	2 ders saati	3169
		İlkokul		20822
		Ortaokul		19874
		Lise		20114
İstismar	1.İyi Dokunuş-kötü dokunuş kavramlarını bilir. 2.Kişisel sınırlarımız ve hayır diyebilmeyi öğrenir. 3.Vücudumuzun özel bölgelerini bilir. 4.İstismar türlerini bilir.	Okul öncesi	2 ders saati	3169
		İlkokul		20822
		Ortaokul		19874
		Lise		20114
Dijital Mahremiyet	1.Bilgisayar ve TV başında uzun süre kalmanın bize ne kaybettiğini fark eder. 2.Dijital ortamlarda da yalnızca bize ait, özel alanlarımızın olması gerektiği bilir. 3.İnternette paylaşılan her bilginin doğru olmadığını öğrenir. 4.Sosyal medya kullanımında dikkat edilmesi gerekenleri öğrenir. 5.Dijital alanda dikkat edilmesi gereken hususları öğrenir. 6.Sosyal ağlarda korunma yollarını bilir.	Okul öncesi	2 ders saati	3169
		İlkokul		20822
		Ortaokul		19874
		Lise		20114
Ailede Mahremiyet	1.Aile bireyleri tarafından birbirlerinin özel alanlarını korumayı ve saygı duymayı öğrenir. 2.Beden mahremiyeti ve mekân mahremiyeti konusunda dikkat etmesi gereken hususları öğrenir. 3.İzinsiz kendi mahrem alanlarını kimşenin girmesine izin vermemesini ve kimşenin mahrem alanına izinsiz girmemeyi öğrenir. 4.İyi dokunma ve kötü dokunma arasındaki ayrıma dikkat etmeyi öğrenir.	Okul öncesi	2 ders saati	3169
		İlkokul		20822
		Ortaokul		19874
		Lise		20114

Siber Zorbalık	1.Gerçek dünya-sanal dünya arasındaki farkı öğrenir. 2.zorbalığın ısrarla devam ettiği durumlarda, güvendiği kişilere/ ebeveynlerinize durumu anlatır. 3.Internet ortamında rahatsız eden şeylerle (kişilerin küfürlü ve argo konuşmaları, hakaretler, uygunsuz teklifler ya da zararlı sitelerle) karşılaştığında bunları şikâyet edebileceğini öğrenir. 4.Siber zorbalıktan korunma yollarını bilir. 5.Özel alanın ihlali ve kişisel verilerin gizliliği ile ilgili yasal süreçleri öğrenir.	Okul öncesi	3169
		İlkokul	20822
		Ortaokul	2 ders saati 19874
		Lise	20114

Tablo 1. Afyonkarahisar'da Dijital Mahremiyet Eğitimlerinin Öğrenci Raporu

Afyonkarahisar'da yapılan bu dijital mahremiyet eğitimlerinin amacı, öncelikle bu konunun doğrudan muhatabı olan çocuklar ve ebeveynlerin bilgilendirilmesi ve eğitilmesidir. Öğrenciler, öğretmenler ve veliler için hazırlanan seminerlerde çocuklara dijital mahremiyet kaygısının öğretilmesi ve dijital platformlarda ihlal edilen mahremiyet alanının en aza indirilmesi için çeşitli uyarı ve öneriler sunulmaktadır. Bu seminerlerde, Afyonkarahisar'da eğitim gören öğrencilerin ve onların ailelerinin “medya okuryazarlığı” ve “dijital vatandaşlık” alanlarında daha donanımlı olmalarına yardımcı olmak ve çocukların dijital dünyada daha güvenli, akıllı ve sorumlu davranmalarını sağlamak öncelikli amaçtır. Afyonkarahisar il merkezine bağlı ilk, ortaokul ve liselerde gerçekleştirilen seminerler, psikolojik danışmanlar ve uzman öğretmenlerin koordinasyonunda yapılmıştır.

Başlık	İçerik/Kazanım	Kademe	Etkinlik Saati	Katılım Mevcudu
İhmal	1.Çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin, çocuğun sağlıklı gelişimi için yapılması gerekli olan şeyleri yapmasının ihmal olduğunu kavrar. 2.İhmal türlerini ve çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini listeler, kavrar.	Veli	2 ders saati	TOPLAM 27.209
İstismar	1.İstismar türlerini ve çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini listeler, kavrar. 2.İhmal ve istismar süreçlerinde hayır diyebilme becerisinin önemini bilir. 3.İstismar durumunda yapılması gerekenleri listeler.	Veli	2 ders saati	
Dijital Mahremiyet	1.Dijital ortamlarda yapılan paylaşımların neleri beraberinde getirebileceğini, çocukların gelişimi üzerinde ne tür etkilere sebep olabileceğini kavrar.	Veli	2 ders saati	
Ailede Mahremiyet	1.Mahremiyet eğitiminin ailede başladığını, çocuğa mahremiyet bilinci kazandırma noktasında dikkat edilmesi gereken hususları öğrenir.	Veli	2 ders saati	
Siber Zorbalık	1.Siber zorbalığı tanımlar. 2.Siber zorbalık kapsamındaki davranışları listeler. 3.Siber zorbalıkla karşı karşıya kalındığında kimden/hereden yardım alacağını bilir.	Veli	2 ders saati	

Tablo 2. Afyonkarahisar'da Dijital Mahremiyet Eğitimlerinin Veli Raporu

Başlık	İçerik/Kazanım	Kademe	Etkinlik Saati	Katılım Mevcudu
İhmal	1.Çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin, çocuğun sağlıklı gelişimi için yapılması gerekli olan şeyleri yapmasının ihmal olduğunu kavrar. 2.İhmal türlerini ve çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini listeler, kavrar.	Öğretmen	2 ders saati	TOPLAM 27.209
İstismar	1.İstismar türlerini ve çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini listeler, kavrar. 2.İhmal ve istismar süreçlerinde hayır diyebilme becerisinin önemini bilir. 3.İstismar durumunda yapılması gerekenleri listeler.	Öğretmen	2 ders saati	
Dijital Mahremiyet	1.Dijital ortamlarda yapılan paylaşımların neleri beraberinde getirebileceğini, çocukların gelişimi üzerinde ne tür etkilere sebep olabileceğini kavrar.	Öğretmen	2 ders saati	
Ailede Mahremiyet	1.Mahremiyet eğitiminin ailede başladığını, çocuğa mahremiyet bilinci kazandırma noktasında dikkat edilmesi gereken hususları öğrenir.	Öğretmen	2 ders saati	
Siber Zorbalık	1.Siber zorbalığı tanımlar. 2.Siber zorbalık kapsamındaki davranışları listeler. 3.Siber zorbalıkla karşı karşıya kalındığında kimden/nereden yardım alacağını bilir.	Öğretmen	2 ders saati	

Tablo 3. Afyonkarahisar'da Dijital Mahremiyet Eğitimlerinin Öğretmen Raporu

6.2. “Mahremiyet Eğitimi Ailede Başlar”

Afyonkarahisar’da yapılan “Dijital Mahremiyet Eğitimi”nde vurgulanan en temel noktalardan bir tanesi çocuklar için mahremiyet eğitiminin erken yaşlarda ailede başladığıdır. Akın’a (2022, s. 390) göre ailede mahremiyet hem aile içi etkileşime ve mekân olarak haneye hem de ailenin kendi içinde yaptığı rol dağılımı bağlamında iç mahremiyet ilişkilerine karşılık gelmektedir. Bu nedenle mahremiyet, asıl anlamıyla, aile içindeki ve dışındaki sınırları belirleyen temel öğedir. Çocuklar için mahremiyet söz konusu olduğunda aile mahremiyeti ve dolayısıyla ailenin bu mahremiyeti çocuklara aktarma biçimine vurgu yapıldığı için mahremiyet, özelden çocukların mahremiyeti ile aile arasında kurucu bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda “Dijital Mahremiyet Eğitimi”nin aile ve çocuk mahremiyeti arasındaki kurucu ilişkiyi vurgulamak için çocuklara ve özellikle aileye ilettiği ders şu cümlede kendini göstermektedir:

“Ebeveynler mahremiyet anlayışını küçük yaşlardan itibaren çocuklarına kazandırmakla yükümlüdürler. Çünkü sağlıklı bir mahremiyet duygusunun oluşması, çocukların sağlıklı bir psikolojik kimlik ve cinsel kimlik geliştirmeleri için gereklidir.”

Bu eğitimler kapsamında, beden mahremiyeti eğitimi öncelikli olarak ele alınmakta ve bu mahremiyetin aşama ve ilkeleri şu şekilde sıralanmaktadır. Çocuğa

iki yaşından itibaren bedeninin özel/mahrem bölgelerinin uygun yöntemlerle öğretilmesi, anne-babaların kendi özel bölgelerini çocuktan saklamaya başlaması ve bu bölgelerin sadece doktora ve gerektiğinde anne-babaya gösterilmesi gerekliliğine işaret eden sınır çizme; çocukla birlikteyken mahremiyet ihlali içeren durumlarla karşılaşıldığında, çocuğun duyacağı şekilde bunun doğru olmadığına dair sağlıklı tepkiler verilmesi gerekliliğine işaret eden ihlale tepki, çocuğun bedeni ile ilgili tasarruflarında çocuğun bilgilendirilmesi ve onun onayının alınmasına dikkat edilmesinin gerekliliğine işaret eden koruma ve saygı, anne-babanın çocuğun elbiselerini herkesin içerisinde değiştirmemesi ve kimsenin görmediği bir ortamda giyinmesini sağlaması ve aynı şekilde ebeveynlerin de çocuğun görmeyeceği bir alanda giyinip soyunması gerekliliğine işaret eden giyinme ve soyunma adabı, banyo ve tuvalet ihtiyaçlarının giderilmesi sırasında ebeveynlerin gerekli mahremiyet ortamını sağlaması gerekliliğine işaret eden banyo ve tuvalet adabı, anne-baba ve akrabaların, sevgi gösterileri sırasında çocuklara kendilerini güçsüz ve aciz hissettirecek derecede büyük ve orantısız güç kullanmaması ve “bir başkasının sana dokunması ancak senin iznine bağlıdır” mesajı verilmesi gerekliliğine işaret eden fiziksel baskı. Bu temel ilke ve gerekliliklerin ailede başlayan mahremiyetin erken yaşlardan itibaren benimsenmesine ve çocuğun ileride karşılaşılabileceği durumlara karşı nasıl tavır alması gerektiğini öğrenmesine yol açacağı bir kazanım ortaya çıkarması beklenmektedir.

Beden mahremiyetinin yanında çocuklar için ailede öğrenilmesi gereken diğer bir husus mekan mahremiyeti eğitimi ise çocuklara ebeveynin odasına girerken kapıyı çalması, izin istemesi ve özel alanın ancak izinle kullanıma açılabileceği, bir başkasının evinde yatak odası ve banyo bölümüne girilmeyeceğinin anlatılması gerekliliğine işaret eden özel alan sınırı, ebeveynlerin çocuğun odasına girerken izin istemesi, eşyalarını, çantasını, çekmecelerini ve ceplerini ondan izinsiz karıştırmamaları gerekliliğine işaret eden çocuğun özel alanı ve belirli bir yaştan itibaren çocukların odalarının değiştirilmesi gerekliliğine işaret eden odaların ayrılması ilkeleri olarak üç aşamada öğretilmektedir. Pembecioğlu'nun (2022, s. 221) vurguladığı gibi, çocuğun olağan gelişimini gerçekleştirebilmek, gerek biyolojik gerek psikolojik ihtiyaçlarını tamamlayabilmek için kendisiyle zaman geçirmesi, duygularını, yeteneklerini, korkularını ya da becerilerini keşfedebilecekleri alan ve zamanı yaratmaları gerekmektedir. Bu anlamda, “Dijital Mahremiyet Eğitimi”nin çocuklara ve velilere verdiği mekân mahremiyeti eğitimi bu fiziksel alanın oluşturulması için özellikle velileri teşvik edici niteliktedir. Çocuğun kendi mahrem alanının oluşturulması ve çocuğun burada kendini keşfe çıkması hem mahremiyet kazanımı hem de kişisel gelişimi için bir gerekliliktir.

6.3. Mahremiyette Kişisel Sınırlar

Afyonkarahisar’da tüm okullarda yapılan “Dijital Mahremiyet Eğitimi” kapsamında çocukların kendi mahremiyet alanlarını belirlemeleri ve korumaları amacıyla verilen eğitimlerde öğrenciler ve veliler için düzenlenen seminerlerde “sınır” kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Pembecioğlu’na (2022, s. 220) göre, çocuğun mahrem alanı, doğduğu ilk andan itibaren oluşmaya başlar ve yaşı ilerledikçe bu mahrem alanın sınırları sürekli olarak yeniden belirlenir. Çocuğun kendinde saklı tuttuğu sırların ya da kendince mahrem olarak bildiği olguların, çocuğun izni olmaksızın başkaları tarafından ele geçirilmesi, ihlal edilmesi, çocuğun mahrem alanının sınırlarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Eğitim programının tanımına göre;

“Sınır; bireyin kendisine ait alan belirlemesidir. Sınırlar olumlu benlik algısının oluşması için önemlidir. Kişisel sınırlar başkalarından kendimizi korumak için oluşturduğumuz fiziksel, duygusal ve psikolojik sınırlardır. Fiziksel sınırlar; bireyin ‘bedeninin kendine ait olduğunu ve kimsenin izinsiz dokunamayacağını’ belirleyen sınırlardır. Çocuklarımıza/ öğrencilerimize bedenlerini korumayı öğretmeliyiz.”

Çocuklara bedenlerini koruma, dokunulmayı reddetme ve sınırlar koymanın öğretilmesi, hayır deme cesaretinin hissettirilmesi ve bedeniyle mahremiyeti arasındaki sıkı ilişkinin aktarılması, velilere ve öğrencilere verilen temel bilgiler arasındadır. Bu anlamda, eğitimler sırasında özellikle dokunma eylemi için bir tasnif yapılmaktadır: iyi dokunma ve kötü dokunma. İyi dokunma, sabah uyandıktan sonra annenin sarılıp öpmesi, babanın yatmadan önce sarılıp öpmesi gibi çocuğun sevdiği kişilerin dokunması olarak yorumlanırken, kötü dokunma, çocuğun kendisini rahatsız hissetmesine neden olan dokunmalar olarak aktarılmaktadır. Özellikle okul öncesi, ilk ve ortaokul öğrencilerine birisi canlarını acıttığında, hoşlanılmayan bir şaka yaptığında, kötü dokunuşta bulunduğu ve özel bölgelerine dokunduğunda yüksek sesle ‘hayır’ demesi öğretilerek çocuk ihmal ve istismarına giden yol kapatılmaya çalışılmaktadır. Bu tür durumlarda çocukların ‘bağırarak yardım istemesi, güvenlik güçlerini bilgilendirmesi, yaşananları ailesiyle paylaşması istenmektedir.

Seminerler boyunca çocuk ihmal ve istismarına karşı öğrenci, öğretmen ve velilerin alması gereken tedbirler ve ihmal/istismar esnasında yapılması gerekenler detaylı bir şekilde aktarılmaktadır. Çocuk ihmal, “çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin, çocuğun gelişimi için gerekli sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam şartlarını dikkate almaması” olarak tanımlanırken, çocuk istismarı “çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek çocuğa karşı

yapılmış tüm kötü davranışlardır” olarak tanımlanmıştır. Çocuğa yeterli bakımı sağlamamak, isteklerini önemsememek, çocuğa vurmak veya aşağılamak, eğitim ve oyun hakkını elinden almak, çocuğa kötü dokunuşlarda bulunmak, sağlık ve eğitim gereksinimlerini yerine getirmemek gibi davranışlar çocuk istismarı örnekleri olarak sıralanmaktadır. Özetle çocuk ihmali, çocuğun sağlıklı gelişimi için yapılması gerekli olan bir şeyin yapılmaması, çocuk istismarı ise çocuğun sağlıklı gelişimi için yapılmaması gerekenlerin yapılması olarak tasnif edilmektedir.

6.4. Eğitimlerde Dijital Mahremiyet

Verilen seminerlerin önemli bir kısmı, dijital mahremiyet ve siber zorbalık konularından oluşmaktadır. “İnternette Önce Düşün, Sonra Paylaş!” sloganıyla öğrencilere sosyal medyada paylaşmayı düşündükleri şeyleri doğruluğu, üretkenliği, şahsiliği ve diğerlerine olan etkileri bakımından değerlendirmeleri ve “paylaşmadan önce düşünmeleri” önerilmektedir. Buna ilaveten, internet kullanımında siber zorbalık, “bir kişiye karşı, internet ya da cep telefonu kullanılarak sürekli bir şekilde gerçekleştirilen saldırgan davranışlar” olarak tanımlanarak öğrencilerin dijital dünyada “çevrim içi lakap takma, sinsice takip etme, fiziksel tehditler, cinsel taciz, mahcup etme çabaları” gibi zorba davranışlardan uzak durması gerektiği anlatılmaktadır. Eğitimlerde öğrencilere siber zorbalık örnekleri olarak, sosyal medyada bir başkasının rahatsızlık verici görüntülerini yayınlamak, bir başkası hakkında yalan ya da uydurma haberler yaratmak ve bunları yaymak, bir başkasının özel ya da mahrem bilgilerini sızdırmak, tehdit mesajları yollamak, hakarete varan ifadeler kullanmak, anonim hesaplardan taciz etmek, rahatsızlık vermek, bir başkasının hesaplarını ele geçirmek, bu hesaplardan uygunsuz yayınlar yapmak, bir kimseyi ısrarla takip etmek ve bir kimsenin paylaşımlarına kasıtlı olarak sürekli olumsuz yorumlar yapmak gibi davranışlar gösterilmektedir. Öğrenciler bir siber zorbalık durumuyla karşılaştığında ise onlara “sizi rahatsız eden kişiyle iletişiminize son verin, hesaplarınızı korunaklı hale getirin, herkesin erişimine açmayın ve zorbalık ısrarla devam ediyorsa güvendiğiniz kişilere/ebeveynlerinize durumu anlatın” gibi tavsiyeler verilmektedir.

“Pencerenin nereye açılacağını siz belirleyin.” başlığıyla öğrencilere verilen öneri ve ikazlar, özellikle dijital dünyada çocuklara, yapacakları seçimleri aileleri ya da öğretmenleri ile birlikte yapmalarını ve internette gördükleri bilgilere doğrudan güvenmemelerini anlatmaktadır. Kişisel bilgilerin gizli tutulması, sosyal medya hesaplarında gizlilik ayarlarının azami düzeyde yapılması, WEB kameralarının ve ses kaydedicilerin kullanılırken dikkatli olunması gibi hususlar tüm yaşlardaki çocuklara öğretilmektedir. Sosyal medya hesaplarının bilgileri ve şifrelerinin hiç

kimseyle paylaşılmaması, kolay ulaşılabilecek yerlere yazılmaması, bu platformlarda yabancılardan gelen istek ve mesajların reddedilmesi gerektiği öğrencilere ısrarla önerilmektedir.

“Kendimizi Sosyal Ağlarda Nasıl Koruruz?” başlıklı sunumda öğrencilere şu kurallar öğretilmektedir: 1) Sosyal ağlarda ve internette paylaştığınız her şey silinmeden kalmaktadır. Bu sebeple okul, telefon, adres vb. kişisel bilgilerimizi sosyal ağlarda paylaşmamalıyız. 2) Arkadaşlarımıza veya ailemize göndermiş olduğumuz mesajlar ve sosyal medya hesaplarında kullandığımız bilgiler, biz silmiş olsak bile tam olarak silinmemektedir. Sosyal ağlarda gerekli gizlilik ayarlarını yapmadığımız takdirde istemediğimiz yabancı kişiler de bize ait bilgileri görebilmektedir. 3) Parolalarımız tahmin edilemeyecek karmaşıklıkta olmalıdır. 4) Telefon, tablet ve bilgisayar gibi araçlarımızı herkesin ulaşabileceği alanlarda bırakmamalıyız. 5) Kendimizi neye ve kimlere karşı koruduğumuzu bilmeliyiz. 6) İnternet ortamındaki kötü niyetli kişilere, gruplara hatta arkadaşlarımıza karşı kendimizi korumalıyız ve bu tehdit unsurlarının farkına varmalıyız.”

“Güvenli Mesajlaşma” başlığında ise öğrencilerin sosyal medya hesaplarından mesajlaşırken dikkat etmesi gereken hususlar şöyle sıralanmaktadır. 1) Tanımadığınız kişilerle iletişim kurmamalısınız. 2) Güvenmediğiniz kaynaklardan gelen linklere dikkat etmelisiniz. 3) Yabancı kişilerden gelen fotoğraf, video gibi içerikleri kabul etmemeli, bu içerikleri gönderen kişiyi engellemelisiniz. 4) Şüpheli linklere tıklamamalısınız. 5) Rahatsız edici bir durum ile karşılaştığınızda ise aileniz veya güvendiğiniz bir yetişkin ile paylaşmalısınız. 6) İnternet ortamında herkesin görmesini istemediğimiz, bizim için özel olan fotoğraflarımızı paylaşmamalı ya da paylaşırken kimlerle paylaştığımızı seçmeliyiz. Çünkü bazı insanlar bizim fotoğraflarımızı, videolarımızı kötü amaçlı kullanabilir, kendilerine sahte bir kimlik bile oluşturabilirler. 7) Arkadaşlarımıza göndermiş olduğumuz fotoğraf ve videolar onlar tarafından başkalarına da gönderilebilir. Böyle bir durum hem mahremiyetimizi tehlikeye sokabilir hem de arkadaşlarımız ile aramızın bozulmasına sebep olabilir.

Dijital mahremiyet eğitimleri boyunca, dijital dünyada ve sosyal medya platformlarında bilhassa öğrencilerin kişisel bilgilerinin, fotoğraf ve videolarının paylaşılması ve öğrencilerin erken yaşlardan itibaren özel/mahrem alanlarının farkında olmaları gerekliliği üzerinde sıklıkla durulmaktadır. Bu vurgulardan, öğrencilerin günümüzde mahremiyet sınırlarını çiğneyen ve onları tehlikeye sokabilecek temel alanın öncelikli olarak dijital platformlar olduğunu çıkarabiliriz. Bu nedenle, başta öğrenciler olmak üzere veliler ve öğretmenler, çocukların dijital

mahremiyetlerinin sağlanması ve sosyal medya kullanımının bir mağduriyete dönüşmemesi için son derece hazırlıklı olmalıdırlar. Dijital mahremiyet eğitimleri süresince katkı sağlayan ve çocuk mahremiyeti, dijital dünyada mahremiyet üzerine çalışan farklı kurumlardan uzmanlar, Afyonkarahisar İl Millî Eğitim Müdürlüğü Rehberlik Araştırma Merkezinden Görüşmeci-1, Afyonkarahisar İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube'den Görüşmeci-2 ve Afyonkarahisar Devlet Hastanesi Çocuk Psikiyatri Bölümünden Doktor Görüşmeci-3 konuyla ilgili görüşlerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Buna göre, Afyonkarahisar İl Millî Eğitim Müdürlüğü Rehberlik Araştırma Merkezi Rehberlik Hizmetleri'nden Görüşmeci-1, ailelerin çocuklarının fotoğraflarını, bilgilerini herkese açık şekilde dijital ortamlarda paylaşması bu verilerin çocuk istismarcıları tarafından ele geçirilerek WEB sitelerinde kötü niyetle kullanılmasına zemin hazırladığını, bebeklikten itibaren ailesi tarafından bütün fotoğrafları dijital ortamlarda paylaşılan çocuklar ileriki yaşlarda bu durumdan rahatsızlık duyabileceğini ve çocuğun psikolojik gelişiminin bundan olumsuz etkilenebileceği ifade etmektedir. Buna göre ebeveynler, çocuklarıyla ilgili dijital ortamlarda ürettiği ya da yayımladığı içeriklerin çocukları için oluşturabileceği sakıncaları pek öngörememektedir. Bu nedenle dijital ortamlarda çocukların korunması, kişisel verilerin gizliliği, mahremiyet gibi konuların sınırları çizilerek, toplumumuzu bu gibi konularda bilinçlendirme faaliyetlerinin sayısı artırılmalıdır. Okullarda öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenerek, öğretmenlerin mesleki anlamda gelişimleri desteklenmelidir. Ülke genelinde kamu spotlarıyla farkındalık yaratılarak anne babaların dijital okuryazarlık düzeyleri artırılmalıdır. Her tür ve kademedeki öğrenciye her sene zorunlu ders olarak, Medya Okuryazarlığı, Dijital Okuryazarlık vb. dersler okutulmalıdır. RTÜK aracılığıyla olumsuz örnek teşkil eden programların denetlenmesi ve yayından kaldırılması; Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Ulaştırma ve Alt Yapı Bakanlığı iş birliği ile sosyal medya uygulamalarının kullanımının denetlenmesi, dijital mahremiyeti olumsuz etkileyen uygulamaların kullanımının yasaklanması gibi önlemler alınması sağlanabilir. Görüşmeci-1, dijital mahremiyet bilinci geliştirilmesi sürecinde bu konunun toplumun her kesiminin sorumluluğunda olan bir konu olduğunu, ülke genelinde küçük büyük herkesin üzerine düşen bir sorumluluğu olduğunu kabul etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Afyonkarahisar İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube'den Görüşmeci-2, ailelerin, çocuklarının dijital platformlarda kalma sürelerini planlamaları ve çocuklara sosyal medyanın gerçekliğin dışında sanal bir ortam olduğunu anlatmaları gerektiğini belirtmektedir. Buna göre, çocuklar sosyal medyada belirli yaşta, izinsiz mahrem

fotoğraf ve video paylaşımının yasak olduğunu ve yaptırımları bilmemektedirler. Üstelik ebeveynler ve vatandaşlar da dijital mahremiyet ile ilgili kanunlardan yeterince haberdar olamamaktadır. Görüşmeci-2'ye göre hem çocuklara hem ebeveynlere dijital mahremiyet sınırlarının anlatılması ve ilgili yasal süreçlerin vatandaşlara aktarılması, bu tür ihlal ve suçların önüne geçecektir. Aileler ve kamu personellerinin bu konularda hizmet içi eğitim almaları ve bu konularda faydalanabilecekleri platformlara yönlendirilmeleri, aynı zamanda üniversiteler ve özel-kamu iş birliği içerisinde bilinçlendirme ve farkındalık çalışmalarının artırılması yoluyla dijital mahremiyet, dijital okuryazarlık ve güvenli internet kullanımı yaygınlaşabilecektir.

Afyonkarahisar Devlet Hastanesi Çocuk Psikiyatri Bölümünden Görüşmeci-3 ise çocuk ve ergenlere dijital platformlar hakkında güvenilir bilgi vermek, internette güvende kalabilmelerini sağlamak için etik kuralların öğretilmesi gerektiğini ve bu sayede çocuklar ve gençlerin teknolojinin ve internetin zararlarına ve kötü kullanımlarına karşı hazırlanmaları gerektiğini ifade etmektedir. Görüşmeci-3'e göre dijital dünyada her bilgiyi paylaşmamak, sosyal medyada ve internet ortamlarında yabancılarla iletişim kurmamak, tanımadığı kişilerle arkadaş olmamak, onları fotoğraf ve özel bilginin paylaşılması konusunda bilgilendirmek çocuk ve ergenlerin dijital mahremiyet bilincini kazanması açısından çok önemlidir. Ayrıca Görüşmeci-3, günümüzde ebeveynlerin dijital mahremiyet konusunda yeterince hassasiyet göstermediklerini ve bu konuda mahremiyet sınırlarına uyulmamasının ne gibi hukuki ve psikiyatrik sonuçlara yol açabileceği konusunda bilgi sahibi olmadıklarını ileri sürmektedir. Ailelerin, çocukların ve öğretmenlere sıklıkla mahremiyet eğitimleri verilmelidir ve bu konuda yazılı ve görsel basında kamu spotları, broşürler, kısa film çalışmaları yapılmalıdır. Bu eğitimlerin çocuk ve ebeveynleri teknoloji kullanımının zararlı etkilerinden koruyacağı, çocuk ve ergenler açısından oluşabilecek birçok psikiyatrik hastalığın gelişmesini önleyeceği düşünülmektedir. Görüşmeci-3, özellikle gelişmekte olan çocuk ve ergenlerde ekran başında kalma süreleri sorgulanmalı, yaşa göre ekran süreleri sınırlandırılmalı ve ailelerin de bu ekran sürelerinde çocuklarına eşlik edip onlara rehberlik yapmalarını önermektedir.

7. Sonuç

Dijital dünyanın bir parçası olan ve çocuklarının da erken yaşlardan itibaren bu dünyada bulunacağını bilincinde olan ebeveynler, kendilerini yeni ebeveynlik becerileriyle donatmak durumundadır. Kuşaklar arası farkların önemsizleştiği ve adeta her kuşaktan kullanıcıya sunduğu içeriklerin dışında kalmanın mümkün

olmadığı dijital dünyaya yönelik ebeveynler, bir rehberlik ve yönlendirme sorumluluklarının olduğunu unutmamalıdır. Buna göre, ebeveynler olarak çocukların doğuştan itibaren çok erken yaşlarda dâhil oldukları, içine girdikten sonra da hızla keşfettikleri sanal ortamları onlardan daha iyi biliyor, riskleri ve fırsatları konusunda çocuklara bilgi verebiliyor olmak gerekmektedir. Geleneksel dönemlerdeki ebeveynlik pratiklerine ek olarak dijital bilgi ve becerileri, teknoloji, medya okuryazarlığını öğrenmek bir gereklilik olarak görülmelidir.

Dijital mahremiyet bu bakımdan çocuklara rehberlik edilmesi gereken en temel konudur. Kendi mahremiyetini ve ötekinin mahremiyetini korumak, çocukların dijital dünyada da gerçek dünyadaki gibi hak ve sorumluluklarının olduğunu bilmesi gereklidir. Anne ve babanın evde en temel olarak verecekleri dijital mahremiyet eğitiminin elbette okulda, iş yerinde, toplumda diğer kullanıcılarda da karşılığının olması önemlidir. Konunun sahiplenilmesi, çocuklarla, gençlerle çalışan tüm uzmanların, meslek gruplarının bilinçlendirilmesi, evde başlayan temel eğitimin bütüncül olarak öneminin kavranmasına ve toplumun geneline yayılmasına yardımcı olacaktır. Bu açıdan Afyonkarahisar özelinde ebeveynlere, öğretmenlere ve öğrencilere verilen dijital mahremiyet eğitiminin önemi ve toplumca bu konuda temel bir bilinç kazanılması yönündeki benzer adımların çeşitli uygulamalarla, ülkemizdeki tüm kurumlarca sahiplenilerek devam etmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Afyonkarahisar'da yürütülen Dijital Mahremiyet Eğitimlerinin betimsel analizi neticesinde ağırlıklı olarak çocuk ihmal ve istismarı, dijital mahremiyet, ailede mahremiyet ve siber zorbalık üzerinde yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Eğitimler boyunca bu temalar öğretmen, öğrenci ve velilere aktarılmış ve belirli kazanımlar hedeflenmiştir. Bu temaların seçilmesinde İl Millî Eğitim Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü ve psikiyatristler tarafından yapılan yönlendirmeler, paylaşılan istatistikler ve ilgili kişi ve kurumların görüşleri etkili olmuştur. Bu temalar aynı zamanda özellikle çocukların dijital platformları kullanırken sıklıkla karşı karşıya kaldığı gündelik sorunlara pratik çözümler sunacak içeriklere sahip olduğu için de öncelendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Dijital ebeveynlik, "mahremiyet eğitimi ailede başlar" sloganıyla aktarıldığı üzere, çocuklar için sosyal, duygusal ve bilişsel becerilerin gelişmesinde en kritik aşamayı temsil etmektedir. Anne babaların, çocukların dijital ortamlarda geçirdikleri zamanı kontrol etmesi ve planlaması gerekmektedir. Dijital ebeveynlik, tam anlamıyla çocuklar için sağlıklı dijital alışkanlık geliştirme yolunda öncülük etmek ve bu süreci iyi yönetmek anlamına gelmektedir. Dijital dünyanın içine doğan yeni

neslin, dünyayı anlama biçimleri bu yönde evrilmiş ve ebeveynler için bu yeni pratikleri görmezden gelmenin gerçekçi bir tavır olmadığı görülmüştür. Dijital göçmenler olarak ebeveynler, dijital dünyanın yerlileri çocuklarını kontrol etmeye çalışırken, öncelikli olarak yerine getirmeleri gereken husus dijital dünyada kendi geçirdikleri zamanı planlamak, çocukları sosyal medya platformlarında paylaşırken dikkatli olmak ve sosyal platformları kullanırken çocuklarını ihmal etmemektir. Bu noktada, anne babaların ilk olarak kendilerinin sağlıklı dijital alışkanlıklar geliştirmesi gerekmektedir.

Çocukların dijital ortamlarda sağlıklı alışkanlıklar geliştirmesi, hayatın tamamına yayılması gereken bir süreçtir. Bu nedenle, ailede başlayan mahremiyet eğitimlerinin okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve liselerde çeşitli yöntemlerle devam etmesi ve ebeveynlerin üstlendiği sorumluluğun öğretmenler tarafından da üstlenilmesi gerekmektedir. Afyonkarahisar’da il merkezinde tüm okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve liselerde öğretmen, veli ve öğrencilere yönelik düzenlenen Dijital Mahremiyet Eğitimleri, çocuklara kazandırılması gereken bu becerilerin okul ortamında da devam etmesini sağlamaktadır. Özellikle öğretmen ve velilerin eğitilmesi, onlara ne yapacaklarının aktarılması konusunda bu eğitim modeli, tüm gruplar için önemli bir kazanım sağlamıştır. Dijital mahremiyet, ihmal ve istismar, siber zorbalık gibi konularda yapılan sunumlar, dijital dünyanın iyi yönetilmesi için kritik öneri ve ikazları içermektedir. Bu tür eğitim programları kapsamında daha fazla öğrenci, öğretmen ve veliye ulaşılması ve tüm gruplara belirli periyotlarda bu eğitim verilmesi gerekmektedir. Dijital mahremiyet eğitimleri, öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin en azından dijital dünyanın ne gibi riskler ve tehlikeler barındırdığını görmeleri için son derece önemlidir. Korkutucu örnekler vermek yerine, daha gerçekçi bir bağlamda, çocukların dijital yabancılarla olan sınırlarının iyi tayin edilmesi ve buna yönelik önlem alınması, eğitimin temel amaçları arasında olmalıdır. Bugünün çocuklarının dijital mahremiyetlerinin bilincinde olması, ilerleyen yıllarda dijital dünya ile olan ilişkilerimizin daha sağlıklı bir zemine oturmasında yardımcı olacaktır. Sürekli güncellenen dijital dünyada, ‘hayat boyu öğrenme’ yoluyla ebeveyn ve çocukların bilgilerinin taze tutulması ve değişen içerik ve modellere karşı okullarda uygun eğitimlerin yapılması zorunlu görünmektedir.

Dijital dünyada mahremiyet, ihmal ve istismarlara yönelik eğitimlerin, aileler ve okulda öğretmenler aracılığıyla devam etmesi ve çocukların dijital aygıtları kullanmaya başladığında temel hak ve sorumlulukları bilerek bu dünyaya adım atmaları sağlanmalıdır. Gündelik hayatta hem ebeveynler hem de çocuklar için dijital aygıtlardan kaçmanın mümkün olmadığı bir gerçektir. Ancak bu dijital dünyayı görmezden gelmek yerine, öncelikle ebeveynlerin ve daha sonra çocukların bu

platformlarla sağlıklı kullanım alışkanlıkları geliştirmesi ve teknolojiyi salt tüketim odaklı değil aynı zamanda üretmek ve eleştirel okumaya tabi tutarak tüketmesi hedeflenmelidir.

Çalışma kapsamında görüşme gerçekleştirilen İl Millî Eğitim Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü ve Devlet Hastanesi yetkililerinin de ifade ettiği üzere, okullarda veya diğer eğitim alanlarında ebeveynlere, çocuklara ve öğretmenlere dijital mahremiyet eğitiminin verilmesi, yazılı ve görsel basında kamu spotları, kısa filmler gibi içeriklerle bu eğitimlerin desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle Medyanın gündem yaratma ve kamuoyu oluşturma işlevleri gereğince bu konuyu içeriklerinde ele alması, hedef kitlelere duyurması ve anlatması oldukça önemlidir. Çalışma neticesinde varılan en önemli sonuç, dijital dünyada mahremiyetin sağlanması, sağlıklı bir ebeveynlik ve güvenli bir teknoloji kullanımı üzerinde, toplumun tüm paydaş ve araçlarıyla iş birlikçi bir yöntemle çalışılması gerekliliğidir. Devlet, sivil toplum ve medya aktörlerinin her birinin bu becerilerin kazanılmasında önemli görev ve sorumlulukları vardır ve bu hedefin paydaşları olarak birlikte hareket etmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla, sağlıklı, güvenli ve yasal bir teknoloji kullanımı çok kapsamlı ve çok aktörlü bir çalışma etiğine ihtiyaç duymaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye % 50 (1. Yazar), % 50 (2. Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynakça

- Akın, M.H. (2022). Ailede Mahremiyet. H. Şule Albayrak, (Der.), Tüm Yönleriyle Mahremiyet içinde (ss. 389-403). Ankara, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Aslanyürek, M. (2016). İnternet ve sosyal medya kullanıcılarının internet güvenliği ve çevrim içi gizlilik ile ilgili kanaatleri ve farkındalıkları. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 3(1), 80-106.
- Baştürk, E. (2020). Çevrim içi Riskler ve Siber Zorbalık. İstanbul: Elma Yayınevi.
- Belsey, A. and Chadwick, R. (1992). Ethical Issues in Journalism and the Media. Oxfordshire: Routledge.
- Belsey, Andrew ve Ruth Chadwick (2011). Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar. (Nurcay Türkoğlu, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.

- Cenazede Selfie Çılgınlığı, (2023). (<https://www.haberturk.com/yazarlar/esin-ovet-1064/2303236-cenazede-selfie-cilginligi> adresinden 25.08.2023 tarihinde erişilmiştir).
- Çakır, S. (2015). 4-6 yaş aralığındaki çocuklara mahremiyet eğitimi verilmesinde din eğitiminin rolü (Sivas Örneği). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.
- Çalışkan, H. (2019). Okul öncesi dönemde çalışan öğretmenlerin mahremiyet eğitimi konusunda bilgi düzeylerinin belirlenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Çocuklar, Facebook'ta Fotoğraflarını Paylaşan Ailelerine Dava Açabilir, (2023). https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160302_facebook_ebeveynlere_uyari adresinden 10.09.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Digital 2023, Global Overview Report. Published by Meltwater in January 2023.
- Dijital Çağda Ebeveynlik Belgeseli, (2021). <https://www.trtizle.com/programlar/dijital-cagda-ebeveynlik/dijital-cagda-ebeveynlik-2-bolum-8690386>
- Dinç, M. (2015). Teknoloji Bağımlılığı ve Gençlik. Gençlik Araştırmaları Dergisi, 3(3), 31-65.
- Duran, H. E. (2018). Değerler Eğitimi Bağlamında Mahremiyet Eğitimi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Samsun. Türkyılmaz, Z. (2014). 3-6 Yaş grubu çocuğu olan ebeveynlerin mahremiyet eğitimine dair bilgilerinin incelenmesi (Üsküdar örneği). Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Düzgüner, S. (2022). Mahremiyetin Tanımı, Sınıflandırılması ve Boyutları. H. Şule Albayrak (Der.), Tüm Yönleriyle Mahremiyet içinde (ss. 19-36). Ankara, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Fisher, M. (2020). Kapitalist Gerçekçilik: Başka Alternatif Yok mu?. (Gül Çağalı Güven, Çev.). İstanbul: Habitus Kitap.
- Ginott, H. G. (2020). Anne, Baba ve Çocuk Arasında. (Arzu Tüfekçi, Çev.). İstanbul, Okuyan.
- Goodwin, K. (2019). Dijital Dünyada Çocuk Büyütmek: Teknolojiyi Doğru Kullanmanın Yolları. (Tülin Er, Çev.). İstanbul: Aganta Kitap.
- Hürriyet. Ailesini Facebook Fotoğrafları Yüzünden Mahkemeye Verdi, (2023). (<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/avusturyada-iliginc-dava-ailesini-facebook-fotograflari-yuzunden-mahkemeye-verdi-40223889> adresinden 15.08.2023 tarihinde erişilmiştir).
- Koçoğlu, E. ve Avcı, Y.E. (2022). Okul Müdürlerinin Görüşleri Doğrultusunda Türkiye'de Mahremiyet Eğitimi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 54, 385-409.

- Palmer, S. (2019). Zehirlenen Çocukluk: Modern Dünyanın Çocuklar Üzerindeki Zararlı Etkileri. (Özge Çağlar Aksoy, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Pembecioğlu, N. (2022). Çocuk ve Dijital Mahremiyet. H. Şule Albayrak (Der.), Tüm Yönleriyle Mahremiyet içinde (ss. 215-248). Ankara, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. On the Horizon, MCB University Press, 9 (5), October.
- Rezgui, A., Bouguettaya, A. ve Eltoweissy, M.Y. (2003). Privacy on the Web: Facts, Challenges, and Solutions, IEEE Security and Privacy. 40–49.
- Sayar, K. ve Benli, S. (2020): Dijital Çocuk. İstanbul: Kapı.
- Sayar, K. ve Yalaz, B. (2019). Ağ: Sanal Dünyada Gerçek Kalmak. İstanbul: Kapı.
- Schmidt, M.K. (2020). Ekran Çocukları. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Solove, D. J. (2002). Conceptualizing privacy. California Law Review, 90 (4), 1087-1156.
- Soria-Comas, J. and Domingo-Ferrer, J. (2016). Big Data Privacy: Challenges to Privacy Principles and Models, Data, Science and Engineering, 1 (1): 21-28.
- Steyer, J. P. (2014). Facebook Çağında Çocuk Büyütmek. (Arzu Birkan, Çev.). İstanbul, Doğan Kitap.
- Şişman, N. (2022). Dijital Çağ, Zamanın Hızlanması ve Yönetilmesi. Dijital Çağ ve Dönüşen Dünya içinde, Anadolu Buluşmaları Sempozyumu 16.
- Tarhan, N. (2018). Bilinçli Aile Olmak: Ailede Fırsat Eğitimi. İstanbul: Timaş.
- Uyan, S. (2019). Dijital Dünyada E-beveyn Olmak. İstanbul: Timaş.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, M. (2009). Mahremiyet Haklarına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64 (1), s. 275-298.

